

Българската академия на науките продължава своята кампания „БАН представя своите институти“, която цели да покаже дейността на изследователите в Академията. Сред целите на тази инициатива е да се привлече вниманието на младите хора към науката. Своите постижения представят и учениците от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ – един от най-старите институти в Академията. Той е научен център за изследване и описание на българския език – на неговото съвременно състояние, история, диалектно многообразие и връзката му с други езици.

Думата „обич“ е от български произход

Един от основните национално значими проекти на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН е Българският етимологичен речник. В него се представят резултатите от цялостното проучване на произхода на българската лексика – общонародната (книжовна и разговорна) и диалектната лексика от всички краища на българското езиково землище. Разкриват се и различните хронологични и генетични пластове лексика в езика, които оформят облика на нашия национален език. В рамките на 8 тома до момента е проучен произходът на всички думи до края на буквата „ф“. От 2017 г. електронните версии на седемте по-рано излезли томовете са достъпни на страницата на ИБЕ в рубриката „Електронна библиотека“ – <http://ibl.bas.bg/lib/ber/>.

Мащабното етимологично проучване на българската лексика по отношение на произхода на думите на повече от 6600 страници разкрива най-стария и основен праславянски извор на българските думи, който води своето начало от индоевропейския език.

Вървим по следите на думите, като се връщаме далеч назад във времето към изворите и проследяваме сложните пътища, по които думите са стигнали до нас – казва доц. д-р Христина Дейкова. – Изследваме праславянския извор и изконните думи, пряко наследени и послужили като основа за образуване на хиляди нови думи, които определят славянската природа на нашия език, родеещ се с всички останали славянски езици.

Думи като дете, живот, искам, любов, памет, пища, слава, слово, уча, чета са от славянски произход. Някои от наследените славянски думи са със специфичен, български характер – такива са обич, обичам, които идват от първично значение 'привиквам', 'имам навик' и не се срещат в други езици. С българско образуване е и думата мързел, която идва от диалектния глагол 'мързя' – т.е. 'мразя, нямам желание да работя'. От праславянския език българският език наследява и редица стари тюркски заемки – ковчег, крагуи, сан, товар, тояга. От класическия старобългарски извор са думи като „благодаря“ – превод от гръцки, „тържество“ – производно от „пазар, тържище“. Пример за старобългарска дума, презаема обратно от руски, е „суета“ със значение на „пуст, празен“.

„Българският език не е само класически славянски език, но и екзотичен славянски език, по думите на проф. Цветомир Иванчев, защото на Балканския полуостров славянобългарската езикова стихия се среща с други езикови стихии и в резултат българският речников състав в значителна степен се променя и обогатява през вековете – пояснява доц. д-р Христина Дейкова. – Хронологично по-стари и незначителни по количество са думите от балканския субстрат (тракийски, дано-мизийски, балкано-латински), като „катерица“, „муса се“, „стопанин“, прабългарските думи – „бъбрек“, „белез“, „бисер“. Хронологично по-късни и значителни по количество са заемките от съседните балкански езици. Тези заемки оформят другия основен пласт лексика в нашия език, който му придава екзотичен характер в сравнение с останалите славянски езици. В тези балкански заемки диалектите са изключително много.“

Всичко това се обяснява в Българския етимологичен речник, съществуват и т.нар. обратни заемки в българския език, допълва доц. Дейкова. Освен това балканските езици също са и проводници на други чуждозикови елементи. Така например с посредничеството на турския в българския проникват думи от персийски (келеш) и арабски (кеф). От западноевропейските езици навлизат думи от румънски (панделна), от немски (лента), от италиански (кордета).

Други извори са вътрешнославянските заемки (от руски и други славянски езици), от западноевропейски езици, проникнали по културен път (често с посредничеството на руски), както и международни културни заемки (от гръцки и латински) – естетика, кодекс, рецепта. Заемки от цигански в разговорния език и жаргона, като баровец (от циг. bago 'голям').

Цялостното етимологично проучване на българската лексика ще разкрие в пълнота връзките на българския език и народ с други езици и народи – славянски, балкански, индоевропейски и неиндоевропейски, от най-древни времена до днес. Изучаването на езиковите факти ще потвърди, разшири и допълни нашето знание за генезиса на българския народ, за неговата материална и духовна култура през вековете и за историята му, което е от безспорно значение за българската национална идентичност, обобщава доц. Дейкова.

Няма опасност от дигитална смърт за рогната реч

В това са категорични учени от Института за български език на БАН „Проф. Любомир Андрейчин“

Зина СОКОЛОВА

Застрашен ли е българският език от дигитална смърт с навлизането и все по-широкото използване на нови технологии? Отговорът, който дава на този въпрос Институтът за български език, е „Не“. С тези думи директорът проф. Светла Коева откри форума, на който бе представен Институтът. „Написаното остава, пиши правилно“. Това важи с още по-пълна сила днес, в епохата на интернет – подчерта проф. Коева. – Заобикалят ни чудни приложения, кое от кое по-умни. Заобикалят ни открития и светът около нас понякога се променя с часове. Променя се езикът ни, самите ние. В новата технологична епоха трябва по нов начин да описваме, да изучаваме и да преподаваме български език.

Езиковите технологии са ключът към преодоляването на барьерите, които многоезицието поставя.

Езикови справки и в интернет

От няколко дни е достъпен и онлайн справочник на службата за езикови справки, обявиха от Института за български език. Това значително ще разшири възможностите за консултации, които доскоро се правеха единствено по телефона. Сега няма да има ограничения, като работно време, и услугата ще може да се ползва постоянно. Потребителите получават достъп до бази данни с въпроси и отговори, създадени въз основа на реални запитвания от страна на хората. Службата за езикови справки работи повече от половин век, но в случая специално са подбрани най-новите въпроси, които са актуални след излизането на Официалния правописен речник. Справочникът дава надеждна информация, всеки отговор е придружен с препратка към Официалния правописен речник. Чрез търсене по дума, словосъчетание или тематична рубрика всеки има възможност бързо и лесно да намери отговор на своя езиков въпрос. Ако човек не намери отговор на това, което го интересува, може да зададе въпроса със специален формуляр и тогава ще получи отговор. Услугата е напълно безплатна и може да бъде намерена на сайта на Института за български език.

Тук е мястото и на лингвистиката. Много от проблемите, които езиковите технологии решават, са създадени благодарение и на

знанията по лингвистика. Така ние можем много по-умело да извличаме информацията, която ни е необходима. Можем да

превеждаме автоматично по-качествено, можем по-качествено да преобразуваме реч в текст и обратно.“

Много важно е учените да имат възможност да получават обратна връзка за това от какво имат нужда хората, подчерта проф. Коева. По тази причина Институтът по български език си поставя за цел да общува с тях посредством езиковите справки и консултации, които дава, чийто патрон е и патронът на Института чл.-кор. Андрейчин.

В началото справките са давани по телефона, после по имейл, а буквално от няколко дни и по интернет.

Експертите от Института поддържат и онлайн справочник „Написаното остава. Пиши правилно“, а в „Аз-буки“ с меднен партньор на проявата.

„Ежедневно наши колеги публикуват увлекателни разкази по езикови въпроси в този справочник, с които се опитват да привлекат вниманието на общес-

твото към важни правописни, граматични и лексикални теми – подчертава проф. Коева. – И така по лесен и удобен начин предоставят необходимата информация. Много важно е и общуването с българските учители, с училищата ни зад граница. Трябва да обменяме своите знания, така че българският език да бъде преподаван по най-добрия начин в училище. Друга задача е да създаваме, доколкото ни е възможно, мрежа от съмишленици както в България, така и по света. Ние се стремим да създадем общност от хора, които мислят за българския език и разбират изключително голямото значение на образованието. Затова организираме вече втора година форум за изследователския подход в обучението по български език, на който се събират учители по български език и експерти.

Поддържахме платформа за публикуване на материали, свързани с обучението по български.

Нашите млади учени участват в различни кампании, насочени към училищата, провеждат внимателни езикови викторини с ученици, диктовки на открито по случай 24 май и езикови игри по случай Европейския ден на езиките.“

В презентациите си по време на форума учените от Института по български език акцентираха върху използването и развитието на българския език в епохата на развитите технологии. Според специалистите три са основните задачи в това отношение. Свободно използване в интернет на качествени, създадени от експерти речници, справочници, корпуси с текстове и други материали, свързани с описанието и изучаването на българския език. Институтът за български език предоставя свободен достъп до многотомния „Речник на българския език“, осемтомния „Български етимологичен речник“, четиритомния „Български диалектен атлас“, двутомния „Старобългарски речник“, речници на синоними, антоними, фразеологизми, нови думи, както и до многоезиковата семантична мрежа „БулНет“, съдържаща лексикална информация и преводни еквиваленти за 22 езика. Проф. Коева подчерта, че днес в интернет има най-различни речници, но те не са направени от експерти и в този смисъл не са надеждни. Затова е добре да се ползват ресурсите на Института за български език. Езиковите ресурси на Института за български език могат да бъдат намерени на адрес: <http://ibl.bas.bg/resursi/>.

По случай 24 май – Деня на българската просвета и култура и на славянската писменост, Институтът за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при Българската академия на науките организира традиционната празнична кампания „Написаното остава. Пиши правилно“. В София кампанията ще се проведе от 10 до 14 часа на 24 май 2018 година срещу Софийския университет „Св. Климент Охридски“ пред парка „Княжевска градина“ и в парка „Владимир Заимов“ пред Театър „София“. Всеки, който желае, може да направи кратка диктовка, за да засвидетелства почитта си към българската просвета и култура, към българските учители, учени и университетски преподаватели, просветители и дейци на културата, като провери знанията си по български правопис и пунктуация. Кампанията се провежда до 31 май 2018 година на открито и в класните стаи в редица градове и села на България – с. Баница, Благоевград, Гълъбово, с. Дъбово, Елин Пелин, Етropole, Димитровград, с. Крайнци, с. Лехчево, Павликени, Пазарджик, Самоков, Сливен, София, Велинград, Кърджали и други.

Много ученици посетиха Института по време на Деня на отворените врати

Трета международна конференция по компютърна лингвистика

На 28 и 29 май 2018 година в Дома на Европа и в Българската академия на науките в София ще се проведе третото издание на международната научна конференция „Компютърната лингвистика в България“ (Computational Linguistics in Bulgaria – CLIB 2018). Конференцията си поставя амбициозната задача да подпомогне сътрудничеството между български учени в страната и чужбина, работещи в областта на компютърната лингвистика, и учени, разработващи езикови технологии, приложения за българския език.

Конференцията ще бъде открита с лекцията на проф. д-р Руслан Митков – един от първите български компютърни лингвисти и ръководител на Изследователската група по компютърна лингвистика в Университета в Улърхамптън, Великобритания, който ще представи езикови технологии, ориентирани към електронното обучение, писмените и устните преводи и подпомагането на лица с езикови затруднения. Д-р Суджит Раби – старши изследовател и мениджър в „Гугъл“, ще покаже иновативни разработки в областта на генерирането на автоматични отговори на електронни съобщения, автоматичното разпознаване на образи и др. Д-р Зорница Козарева – мениджър в „Гугъл“ и лауреат на наградата „Джон Атанасов“ за 2016 година за високи постижения в областта на компютърната

лингвистика, ще запознае аудиторията с интелигентни интерактивни асистенти, подпомагащи общуването между човек и компютър.

Две лекции ще очертаят друго актуално направление в областта на компютърната лингвистика, а именно развитието на езиковите умения. Проф. Вито Пирели от Института по компютърна лингвистика „А. Замполи“ в Рим ще представи приложението на методи от обработката на естествения език при оценяване на уменията за четене. Проф. Мила Вълчанова и проф. Валентин Вълчанов от Норвежкия научно-технологичен университет в Трондхайм ще представят особеностите на метафоричния език в контекста на индивидуалното езиково развитие и „разбирането“ на човешкия език от компютрите.

В рамките на основната програма ще бъдат изнесени доклади, представящи достиженията на изследователи от България, Русия, Сърбия, Румъния, Япония, Украйна, Норвегия. Предвидена е специална научна сесия, посветена на лексикално-семантичните мрежи и онтолозиите.

Конференцията се организира от Секцията по компютърна лингвистика към Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ – Българска академия на науките.

Повече по темата на стр. 18

Снимка Институт за български език

Ученици от цялата страна активно се включват в инициативата на Института за български език на БАН „Написаното остава. Пиши правилно“